

PIOTR OPAŁKA*

PARK MIEJSKI W NYSIE – SZANSE I ZAGROŻENIA W KONTEKŚCIE TRANSFORMACJI TKANKI MIEJSKIEJ

CITY PARK IN NYSA – OPPORTUNITIES AND THREATS IN THE CONTEXT OF URBAN TISSUE TRANSFORMATION

Streszczenie

Park miejski w Nysie powstał pod koniec XIX w., na wzór angielskiego ogrodu krajobrazowego. Przed osuszeniem terenu wraz z fortyfikacjami stanowił część systemu umocnień Twierdzy Nysa. Projekt parku był również zaczynem dla harmonijnego zagospodarowania terenów do niego przylegających. Na początku XX wieku w jego bezpośrednim sąsiedztwie powstał m.in. szpital miejski oraz osiedle wielorodzinne. Rozwiązania przestrzenne łączące te obiekty z parkiem, jak również z tkanką urbanistyczną miasta, wpisują się w idee miast-ogrodów głoszone na początku ubiegłego wieku.

Słowa kluczowe: park miejski, fortyfikacje, rewitalizacja

Abstract

City Park in Nysa was established in the end of nineteenth century and looked up the English landscape garden model. Before the area was dried, along with fortifications, it was a part of the fortifications system at Fortress Nysa. The park project was also a leaven for the adjacent areas harmonious development. In the early twentieth century, municipal hospital and multi-family housing area has been established in the immediate vicinity. Spatial solutions merging these objects with the park, as well as the urban tissue of the city, fit into the cities ideas proclaimed at the beginning of the last century.

Keywords: park city, fortifications, revitalisation

---

* Dr inż. arch. Piotr Opałka, Katedra Budownictwa i Architektury, Wydział Budownictwa i Architektury, Politechnika Opolska.

1. Wstęp

W Nysie jako stolicy funkcjonującego przez pięć wieków biskupiego księstwa nyskiego, szczególnie imponujące i malownicze założenia ogrodowe urządzano przede wszystkim przy pałacu i zamku biskupim oraz przy licznych klasztorach¹. Jednak po przejściu miasta w 1741 r. pod panowaniem Prus przekształcono je w twierdzę. Władza pruska wprowadziła wiele ograniczeń, co przyczyniło się do zahamowania dalszego rozwoju regionu, a w 1810 r. dobra kościelne uległy sekularyzacji. W latach 80. XIX w., po częściowej rozbiórce fortyfikacji², w południowo-zachodniej części miasta, rozpoczęto urządzenie parku miejskiego. Była to przestrzeń pozbawiona uciążliwości przemysłu i kolei, bogata w walory przyrodnicze, z widokiem na wschodnią część Sudetów. Park zaprojektowano na wzór angielskiego ogrodu krajobrazowego o charakterze spacerowo-wypoczynkowym, którego ukształtowanie wykorzystywało istniejące wówczas ukształtowanie terenu. Jego lokalizacja mimo bliskości śródmieścia, z uwagi na ryzyko zalania wodą, znacznie ograniczała zabudowę tego terenu, przez co przestrzeń ta utrwaliła się na przestrzeni wieków jako rekreacyjna. W obrębie terenu obecnego parku znajdowały się między innymi ogrody biskupie.

Przestrzeń nowego parku, oddzielona od śródmieścia fosą biegnącą wzdłuż wyburzonych murów obronnych, od początku jego powstania była czytelna w przestrzeni miasta. Park obejmował również sukcesywnie osuszane tereny, które wraz z fortyfikacjami stanowiły element potężnego systemu umocnień Twierdzy Nysa³.

2. Zakres opracowania, cel i stan badań

Park miejski w Nysie stanowił przedmiot wielu wcześniejszych opracowań, w których zdefiniowano m.in. jego wartości historyczne, przyrodnicze i użytkowe [1, 3–5]. Opracowania te jednak nie podejmują szerszej problematyki wpływu parku miejskiego na kształtowanie zabudowy w przestrzeni miasta oraz zagrożeń i szans

¹ Do dziś w około 50-tysięcznej obecnie Nysie zachowało się 12 kościołów oraz zabudowania kilku zgromadzeń klasztornych, m.in. Dominikanów, Franciszkanów, Bożogrobców, Jezuitów, Werbistów, Elżbietanek.

² W Nysie do dzisiaj zachowało się około 50–60% fortyfikacji, w porównaniu ze stanem z początku XX wieku.

³ Twierdza Nysa (*Festung Neiße*) jest jednym z najlepiej zachowanych na Śląsku, obok twierdzy w Kłodzku i Srebrnej Góry, systemów fortyfikacji. Oprócz zachowanych do dziś nielicznych elementów fortyfikacji średniowiecznych niemal całość założenia powstała pod koniec XVIII wieku. Autorem planów był holenderski inżynier Cornelius von Wälrawe, nadzorowany przez samego króla. Założenie zajmuje około 80 ha, na nieruchomościach o łącznej powierzchni około 230 ha.

zachowania wartości historycznych parku i jego otuliny. Szczególnie w dobie transformacji tkanki miejskiej w ciągu kilku ostatnich dekad. Nyski park, podobnie jak inne parki miejskie w województwie opolskim, nie doczekał się również monografii w świetle tych przekształceń. W niniejszym artykule przedstawiono stan zachowania założenia parkowego, z uwzględnieniem jego stanu przed 1945 r., zakres późniejszych przekształceń oraz stan obecny i planowany do realizacji zakres ingerencji. Poddano analizie formę parku w kontekście jego rozbudowanego systemu wodnego i części większego założenia przestrzennego w strukturze miasta. Zwrócono uwagę na walor zrównoważonego rozwoju tkanki urbanistycznej, jaka rozwijała się tutaj na styku z przestrzenią terenów zielonych. Wobec przekształceń przestrzeni wokół parku, jak również częściowo w nim samym, wskazano na zalecenia dotyczące kierunków działań naprawczych.

3. Tło historyczne

Park miejski powstał pod koniec XIX w. na terenach zalewowych Nysy Kłodzkiej i niewielkiej rzeczki Biała. Po uregulowaniu Białki jedną z jej dwóch odnóg przekształcono w Kanał Bielawski, który zasilął rozbudowany system wodny parku. Zbudowano na nim liczne zastawki regulujące poziom wód w pozostałych kanałach i stawach parkowych. Wznoszono tu liczne młyny i folusze z kołami wodnymi. Większość elementów hydrotechnicznych obecnie jest nieczynna, zdewastowana lub rozebrana. Park podzielony jest (ulicą Powstańców Śląskich) na dwie części o odmiennym charakterze: wschodnią – położoną bliżej śródmieścia urządzonego na wzór angielskiego ogrodu krajobrazowego – i zachodnią – o charakterze leśnym. Pod koniec lat 80. XX w. w obszar parku włączono teren dawnego Młyna Prochowego (*Pulwermühle*) i zabudowania koszar⁴. Jego powierzchnia wynosi obecnie ok. 42 ha.

4. Układ przestrzenny parku

4.1. Część wschodnia parku

Park od strony południowej otoczony jest zabudową jednorodziną ulicy Słowackiego, a od zachodu ogrodami działkowymi. Od strony północnej sięga rzeki Nysa Kłodzka i dopływającego do niej kanału wodnego – Młynówki, natomiast od strony wschodniej – dawnej fosy i Stawu Łabędziowego.

---

⁴ Park miejski w dn. 10.07.1995 r. wpisano do rejestru zabytków województwa opolskiego pod nr 300/95.

Granicami wschodniej części parku są tzw. Kaczy Dołek (między ul. Adama Mickiewicza i ul. Żwirki i Wigury), od północy Kanał Młynówka oraz nasypy fortyfikacji. Jeszcze przed 1887 r., od strony Kanału Młyńskiego dawniej istniejąca tutaj drogę prowadzącą do tzw. Młyna Prochowego, obsadzono obustronnie lipami⁵. Główne wejście do parku zlokalizowane było od strony śródmieścia, obok szpitala miejskiego, stanowiąc przedłużenie najstarszej promenady nad Kanałem Bielawskim (il. 1). Promenada łączyła się z ul. Bracką i rynkiem. Po wyburzeniu średnio-wiecznych murów okalających przestrzeń śródmieścia teren zagospodarowano plan-tami, podobnie jak wiele innych miast europejskich. Zatem po powstaniu nowego parku utworzył się pierścieniowy układ naprzemiennej zabudowy i oddzielających je pasów zieleni.

- II. 1. Kanał Bielawski, w tle kościół św. Piotra i Pawła (z lewej: widokówka z 1915 r. – źródło: zbiory autora, z prawej: fot. P. Opałka, 2015)
- III. 1. Bielawski Channel, in the background the church of St. Peter and Paul (left: postcard, 1915 – source: author's collection, right: photo by P. Opałka, 2015)

W miejscu fosi, wzdłuż drugiego pierścienia nowożytnych fortyfikacji, powstał Staw Młyna Prochowego (*Pulwermühlen Teich*), obecnie Staw Łabędziowy, którego linia brzegowa odwzorowuje przebieg dawnych umocnień. W jego części środkowej znajduje się niewielka wysepka, będąca miejscem lęgowym łabędzi niemych. Drugi staw – Gondolowy, zwany też Łódkowym, na którym organizowano cieszące się dużą popularnością regaty wodne, powstał przed 1890 r.

⁵ F. Czyżowski, *Ewidencja Parku Miejskiego w Nysie*, maszynopis, WUOZ Opole, 1993, s. 1.

Alejki parkowe zaprojektowano na wysokich groblach, na planie łagodnych łuków odwzorujących formy wcześniejszych budowli ziemnych. Nad kanałami zbudowano wiele romantycznych mostków. Do dziś z wielu elementów małej architektury ogrodowej zachowały się jedynie kamienne postumenty rzeźby parkowej i portale na nasypach, m.in. tuż przy wejściu do parku. Znajdujący się nieopodal Stawu Łabędziewego budynek mieszkalny, wcześniej pełnił funkcję kasyna oficerskiego. Widoczne obok niego zarysy fundamentów są pozostałością wyburzonych na początku naszego wieku dawnych koszar. Niestety do dnia dzisiejszego nie zachowały się nawet fundamenty restauracji parkowej (il. 2).

Il. 2. Restauracja w parku miejskim (źródło: www.fotopolska.eu, 1905)

Ill. 2. The restaurant in the city park (source: www.fotopolska.eu, 1905)

4.2. Część zachodnia parku

Około 1920 r., teren parku poszerzono w kierunku zachodnim o niżej położone tereny mokradeł, które zmeliorowano systemem płytkich rowów umocnionych fa-szyną. Nie ma tutaj charakterystycznych dla starszej części parku, mostków i wysokich grobli. Nazwano go imieniem inicjatora jego budowy – ówczesnego burmistrza Maxa Warbrunna. Od zachodu granicę tej części parku wyznacza Kanał Młynówka, który ma ujście do Nysy Kłodzkiej i nie jest powiązany z układem in-

nych kanałów parkowych. Kanał w południowo-zachodnim krańcu parku opływa dwie wyspy: jedną niewielką i drugą znacznie większą – tzw. Fort Wodny (*Fort Blockhauschanze, Fort Blockhaus*), stanowiący istotny element XVIII-wiecznych fortyfikacji (il. 3). Z uwagi na wysoki stan wód jej drzewostan początkowo tworzyła niemal wyłącznie olsza szara, z niewielkimi domieszkami brzozy brodawkowatej, osiki i leszczyny pospolitej. Wprowadzane ówczesnie modne świerki masowo usychały⁶. Po zmianie warunków wodnych po 1945 r. sadzono tutaj drzewa iglaste, m.in. sosny i świerki. W środku parku o odmiennym, niemal leśnym charakterze znajduje się duża polana.

Il. 3. Fort Wodny (*Fort Blockhaus*) po rewitalizacji w 2008 r. na cele kulturalne (fot. P. Opałka, 2015)

III. 3. Water Fort (Fort Blockhaus) after the revitalisation for cultural purposes in 2008 (photo by P. Opałka, 2015)

4.3. Fauna i flora

Najstarszą część parku porasta powstały jeszcze przed założeniem obecnego parku starodrzew mający około 150–170 lat. Ma on charakter zbliżony do naturalnego łągu przechodzącego w grąd, z grupami i kępami drzew porastających obrzeża polan parkowych, cieków wodnych i stawów. W tej części parku występują dęby

⁶ *Ibidem*, s. 3.

szypułkowe, lipy drobnolistne, topole czarne, jawory, graby pospolite i jesiony wyniosłe. Najstarszym drzewem jest dąb szypułkowy przy Stawie Łabędzim, będący pomnikiem przyrody, o obwodzie pnia 407 cm i wysokości około 30 m. Na najstarszych dębach występuje, bardzo rzadki w Polsce, objęty ścisłą ochroną, ozorek dębowy. Gatunkami drzew aklimatyzowanymi są cyprysik groszkowy, daglezwia zielona, miłorząb dwuklapowy, dąb czerwony, choina kanadyjska, dąb błotny i skrzydłorzech kaukaski. Najbardziej podmokłe miejsca porasta roślinność bagienna. Stawy stanowią siedlisko wielu rzadkich gatunków roślin wodnych i szuwarowych, w tym rdestnicy grzebieniastej i drobnej oraz łączenia baldaszkowego.

W obu częściach parku występują różne gatunki ptaków, m.in.: bocian biały, bogatka, czapla siwa, dzięcioł zielonosiwy, dzięciołek, dzwonec, grubodziób, kaczka krzyżówka, kos, kowalik, kukułka, kwiczoł, łabędź niemy, modraszka, sowa uszata, szpak, zięba, zimorodek. Ssaki reprezentują m.in.: sarny, lisy, kuny leśne i ostatnio, w sąsiedztwie Fortu Wodnego – bobry europejskie. Obecność bobrów wymusza wprowadzenie ściślejszego monitoringu ich aktywności w przestrzeni parku i ochronę drzewostanu.

5. Wpływ parku miejskiego na kształtowanie zabudowy w jego otulinie na początku XX wieku

Mimo kompozycji naturalistycznej parku zawiera on wiele czytelnych nie tylko w jego przestrzeni obiektów potężnej twierdzy. Są nimi nasypy ziemne, fosa i Fort Wodny. Mimo wyburzenia w mieście niemal 50% fortyfikacji, większość zachowanych obiektów militarnych nadal jest bardzo dobrze eksponowana, w tym jako składnik innych przestrzeni parkowo-rekreacyjnych powiązanych z parkiem miejskim. Od północy park ma dobre powiązanie z lewobrzeżną częścią rzeki Nysy Kłodzkiej, a dalej z zespołami parkowo-leśnymi prowadzącymi w kierunku monumentalnego Fortu Prusy. Podobnie od południa ma kontynuację wzdłuż dawnej fosy okalającej śródmieście.

Zarówno park, jak i nowa zabudowa powstała w jego sąsiedztwie na początku XX wieku, wpisywały się w potrzebę rosnących wymagań dotyczących przestrzeni życiowej, higieny i estetyki. Po wyburzeniu murów obronnych i otwarciu miasta na zieleni leśno-parkową pojawiały się różne koncepcje zagospodarowania przestrzennego tej części miasta. W latach 1920–1925 na terenie o powierzchni około 100 ha, wzdłuż wschodniego brzegu parku, powstało wielorodzinne osiedle mieszkaniowe dla 300 rodzin⁷. Oprócz przestrzeni kameralnych podwórek, od strony par-

⁷ Pracami projektowymi i budową osiedla kierował miejski radca budowlany (Stadtoberbaurat) Josef Meyers (1879–1931). W trakcie I wojny światowej w Berlinie prof. Hermann Jansen opracował

ku miejskiego każdej rodzinie przedzielono ogródek działkowy. Idea osiedla wpisywała się w koncepcję bezpiecznej, malowniczej i szczęśliwej przestrzeni mieszkalnej głoszonej przez wiedeńskiego urbanistę, architekta i malarza Camillo Sitte, a którą upowszechniał m.in. Ebenezer Howard. W urbanistycznym podziale miasta park stanowił harmonijne przejście z terenów rozległych łąk nadrzecznych poprzez tereny niskiej zabudowy jednorodzinnej do centrum miasta⁸. Równocześnie, w sąsiedztwie nowego modernistycznego osiedla lokalizowano przestrzenie służące rekreacji – m.in. przy wejściu do parku wybudowano kompleks kortów tenisowych. Obecność różnych form terenów zielonych, nie tylko stanowiących przestrzeń parku i plant, ale także przenikających przestrzeń zurbanizowaną w postaci zieleni przydomowej i ogródków, miała znaczący wpływ na standard życia w mieście.

Zabudowę willową, która powstała w latach 30. XX wieku na północ od parku, komponowano również z myślą otwarcia na park. Skala, forma i kolorystyka tych obiektów mimo ich różnorodności znakomicie łączyła się z przestrzenią osiedla wielorodzinnego. Również zieleń zajmująca znaczącą część przy zabudowie willowej była spójna z zielenią parkową mimo jej oddzielenia szeroką fosą. Do dziś widać tutaj miejsca zejść prowadzących do pomostów przy fosie, gdzie cumowano łódki i kajaki. Niestety po 1945 r. przestrzenie pomiędzy pierwotną zabudową dołączyła dysharmonizująca zabudowa jednorodzinna i wielorodzinną.

Z parkiem równie harmonijnie integrowały się wybudowane wzdłuż tej samej ulicy szpital miejski (1909 r.)⁹ oraz zabudowa willowa. Założenia te miały bardzo dobrą ekspozycję na słońce, powietrze i przestrzeń parkową, jednocześnie stanowiąc naturalny bufor przeciwwietrzny dla centrum miasta. Park pełnił zatem również funkcję zdrowotną – umożliwiał pacjentom podziwianie parku i oddychanie świeżym powietrzem bez konieczności wychodzenia z budynku szpitala. Miało to szczególne znaczenie dla pacjentów o ograniczonych zdolnościach ruchu, jak również dla przebywających na oddziałach zamkniętych. W Nysie idea łączenia szpitali i terenów zielonych znalazła zastosowanie przy obiektach lokalizowanych wcześniej wzdłuż południowo-zachodniej części plant miejskich.

Park nie był przestrzenią wyizolowaną z tkanki miejskiej. Stanowił obszar harmonijnie wchodzący w interakcje przestrzenne z nowymi funkcjami, jakie pojawiły się tutaj w pierwszej połowie XX w. Szczęśliwie zachowana siatka logicznych powiązań komunikacyjnych, a także skala, forma i funkcja nowej zabudowy otaczającej park stanowi znakomity przykład zrównoważonego rozwoju miasta.

---

dla Nysy niezrealizowany plan zagospodarowania przestrzennego przewidujący zabudowę jednorodziną z ogrodami działkowymi otwierającymi się na park.

⁸ F. Czyżowski, *Ewidencja...*, *op.cit.*, s. 15.

⁹ Szpital zaprojektował Hermann Wahlich (1870–1936), profesor Akademii Sztuki i Rzemiosła Artystycznego we Wrocławiu.

6. Szanse i zagrożenia dla zachowania wartości historycznych parku

Zagrożenia dla zachowania wartości parku i jego otuliny wynikają przede wszystkim z:

- niewystarczającej świadomości wartości terenu parku, jej historii, znaczenia dla funkcjonowania miasta, w tym powiązań z architekturą modernistyczną początku XX wieku,
- wieloletnich zaniedbań, w tym braku konserwacji obiektów małej architektury, w tym rzeźb, pomników, a także mostków i innych obiektów hydrotechnicznych oraz niewystarczającej opieki dendrologicznej,
- budowy w 1971 r. retencyjnego Jeziora Nyskiego na rzece Nysa Kłodzka, które odcięło źródło zasilania Kanału Bielawskiego, zmieniając stan wód w parku oraz w całym mieście, co stało się zaczynem dla zabudowy terenów dotąd zalewowych, a w konsekwencji uniemożliwiło lub mocno ograniczyło przywrócenie pierwotnego układu hydrologicznego,
- wprowadzenia agresywnej, dysharmonizującej zabudowy w bezpośrednim sąsiedztwie szpitala – w latach 80. XX w. rozbudowa w kierunku parku zabudową kotłowni i blokiem gastronomicznym, a w latach 90. rozbudową samego szpitala,
- degradacji terenów zurbanizowanych przylegających do parku poprzez dogęszczanie historycznej zabudowy willowej zabudową jednorodziną i wielorodzinną, garażową, składową i przemysłową, o formach nieharmonizujących z istniejącą zabudową,
- pomniejszenia części parku od strony południowej, którą przyłączono do zabudowy jednorodzinnej,
- zurbanizowania łąk nadrzecznych okalających południowo-wschodnią część parku,
- niewystarczającej lub nieskutecznej opieki konserwatorskiej (np. rozbiórka drewnianej zabudowy koszar),
- obowiązującej legislacji (m.in. ustawa o zamówieniach publicznych), a także tempa i zakresu technokracji przy aplikacji w pozyskiwaniu środków zewnętrznych.

Radykalne obniżenie o ok. 3,0 m poziomu wód zachwiało nie tylko ekosystem parku, eliminując m.in. funkcję rekreacji wodnej. W skali miasta miało to destrukcyjny wpływ na wiele najstarszych budowli – głównie obiektów sakralnych posadowionych na dębowych palach.

W 2013 r. opracowano projekt naprawy największego, trójprzęsłowego jazu, którego podpiętrzanie, na przykład z ujęcia z rzeki, mogłoby stanowić istotny element

ożywienia dawnego systemu wodnego (il. 4). Utrzymanie przepływu wody na bezpiecznym dla otoczenia poziomie częściowo przywróciłoby walor wody w przestrzeni całego parku.

II. 4. Widok na trójprzęsłowy jaz wodny, w tle aleja prowadząca w kierunku najstarszej promenady w mieście oraz kościół św. Piotra i Pawła (fot. P. Opalka, 2015)

III. 4. View of the three-span weir water, in the background avenue leading towards the oldest promenade in the town and the church St. Peter and Paul (photo by P. Opalka, 2015)

Po wojnie do dnia dzisiejszego, poza rewitalizacją w 2008 r. Fortu Wodnego, na terenie parku nie wdrożono skutecznie żadnego programu naprawczego. Oczekiwane ożywienie tego obiektu i przestrzeni parku, mimo jego adaptacji na cele szeroko pojętych usług kultury, nie mogło być skuteczne, ponieważ działania rewitalizacyjne nie były prowadzone kompleksowo.

Inne zagrożenia wynikają z agresywnej, nieuwzględniającej specyfiki tkanki historycznej, polityki regulacji rzek. Przy okazji realizowanej obecnie przebudowy koryta rzeki Nysy Kłodzkiej i terenów do niej przylegających wyburzono wiele wartościowych obiektów hydrotechnicznych (i często jednocześnie obronnych), m.in.: jaz na Nysie Kłodzkiej i część Wewnętrznych Obwałowań Jerozolimskich, które nie były wpisane do rejestru zabytków. Przy współczesnym dyktacie pieniądza i inwestora tańszym i szybszym rozwiązaniem okazało się wyburzenie obiektów historycznych niż ich adaptacja do nowych potrzeb. Niestety, w dobie presji pieniądza i wysokiego tempa procesów inwestycyjnych, wspartego finansowaniem unijnym,

premiowanymi są rozwiązania najprostsze, najszybsze i najtańsze. Efektem są transformacje krajobrazu bezpowrotnie odzierane z autentyzmu budowanego przez stulecia kodu kulturowego.

Zagrożeniem dla zachowania autentyzmu przestrzeni jest częsty brak rozwagi i wiedzy w przygotowywaniu inwestycji. Lokalne samorządy, przypadkowo i bezrefleksyjnie, nie zdając sobie sprawy z zakresu i trudności opracowań projektowych, zlecają wykonanie projektów rewitalizacji terenów parkowych, bez wcześniejszego solidnego przygotowania odpowiednich badań i analiz¹⁰. Działania naprawcze nie mogą opierać się na płytkich, niepogłębionych analizach, służących opracowaniu naprędce przygotowanemu studium wykonalności inwestycji.

Zakres prac renowacyjnych nyskiego parku, w ramach szerszego projektu naprawy, powinien obejmować przede wszystkim:

- analizę hydrologiczną kompleksu parkowego w kontekście powiązanej z nią tkanki miejskiej,
- częściowe przywrócenie układu wodnego (z zachowaniem bezpieczeństwa powodziowego), w tym konserwację i remont kanałów wodnych i urządzeń hydrotechnicznych,
- uzupełnienie stanu ilościowego i gatunkowego drzewostanu oraz jego konserwację,
- przywrócenie pierwotnych nawierzchni alejek,
- wprowadzenie funkcji rekreacji wodnej,
- przywrócenie kawiarni letniej,
- wykonanie indywidualnie zaprojektowanego nowego oświetlenia, w tym iluminacji świetlnej, oraz małej architektury (m.in. ławki, śmietniki, stojaki rowerowe),
- opracowanie projektu ścieżek edukacyjnych, w tym plansz informacyjnych.

Poza przestrzenią parku w pierwszym rzędzie należałoby zrewitalizować zdegradowaną przestrzeń pomiędzy parkiem i rzeką, przywracając jej funkcję promenady.

7. Wnioski

Wdrożenie skutecznych działań naprawczych w obszarze parku miejskiego wymaga dogłębnego rozpoznania uwarunkowań przestrzeni parku i jego otuliny w szerszym kontekście przestrzennym. Tym bardziej że obecnie park w wyniku procesów urbanizacji przedmieść został wchłonięty przez nowe osiedla mieszkaniowe.

¹⁰ W dn. 10.07.2015 r. Gmina Nysa zleciła opracowanie *Dokumentacji projektowej rewitalizacji Parku Miejskiego w Nysie oraz parku w Białej Nyskiej* [...], z terminem wykonania dokumentacji 30.10.2015 r.!

we i tereny ogródków działkowych. W wyniku tych działań, podobnie jak w wielu innych miastach, park nie jest odbierany jako przestrzeń na peryferiach miastach, z dostępnością jedynie od strony śródmieścia. Dziś dla mieszkańców jest bliższą przestrzenią, z której korzystają nie tylko osoby wybierające się tam w celach rekreacyjnych, ale również niemal codziennie pokonujące jego przestrzeń w drodze do szkoły czy pracy. Park stanowi zatem istotny element równoważący potrzeby rozwoju cywilizacyjnego i natury w tkance miejskiej. Z uwagi na jego duże walory, m.in. historyczne, przyrodnicze, artystyczne, estetyczne, techniczne, zdrowotne i edukacyjne, powinien stanowić istotny element tworzonego programu Parku Przyrodniczo-Kulturowego Twierdzy Nysa.

Literatura

- Czyżowski F., *Ewidencja Parku Miejskiego w Nysie*, maszynopis, WUOZ Opole, 1993.
- Majdecki L., *Historia ogrodów. Przemiany formy i konserwacja*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1981.
- Mücke J., *Führer durch Neisse und Umgebung*, Neisse 1887.
- Neisse. Ein Führer durch die Stadt Und ihre Geschichte*, F. Bär's Buchdruckerei Neisse, 1926.
- Neisse einst und jetzt*, F. Bär's Buchdruckerei Neisse, 1899.
- Opalka P., *Rewitalizacja budowli hydrotechnicznej jako zabytkowego elementu systemu wodnego miasta Nysy*, [w:] *Wybrane zagadnienia inżynierii środowiska w budownictwie*, A. Rak, V. Boychuk, W. Baran (red.), Wydawnictwo PZLiTB Oddział Opole, Opole 2014, 243–253.
- Opalka P., *Osiedle wielorodzinne z początku lat 20. XX w. w Nysie*, [w:] *Integracja Sztuki i Techniki w Architekturze i Urbanistyce*, Wyd. Uczelniane UTP w Bydgoszczy 2014, 329–334.
- Stein E., *Monographien deutscher Städte*, Band XIV: Neisse. DKV Berlin, 1925.